

Grafika „Wrocław. Kępa Mieszczkańska – port i magazyn towarów”

NUMER INWENTARZA:

NMM/SM/3968

TYTUŁ:

Grafika „Wrocław. Kępa Mieszczkańska – port i magazyn towarów”

AUTOR:

Autor grafiki: nieznan; autor wzoru (rysownik): Friedrich Bernhard Werner (1690-1776); wydawca: Georg Balthasar Probst (1731/1732-1801) /wydawnictwo: Jeremias Wolff Erben

CZAS POWSTANIA:

po 1760 lub ew. 1774*

WYSOKOŚĆ:

35,3 cm

SZEROKOŚĆ:

47 cm

SYGNATURY:

dół: „F. B. Wernher, del.”; p. d. róg: „Georg Balthasar Probst, excud. A.V.”

NAPISY:

p. g. róg: „258.”; nad przedst., w lustrzanym odbiciu: „LE MAGASIN DES MARCHANDISES DEVANT LA CAPITALE DE BresLAU.”; pod przedst.: „Regiae urbis Vratislaviensis catabolum.” / „Le Magasin des Marchandises devant la Capitale de Breslau.” // „Il gran Magazzino di robbe innanzi alla Città capitale di Breslavia” / „Die Waaren=Niederlage vor der Königl. Haupt u. Residenz Statt Breslau.”; przy d. krawędzi: „Cum Gratia et Privilegio Sac. Caes. Majestatis.”; l. d. róg: „Med. Fol. N.º 64.”

WŁAŚCICIEL:

Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku

SŁOWA KLUCZOWE:

grafika, Wrocław, weduta, port, widok optyczny, rzeka, Odra, magazyn, łódzie, żaglowce

MIEJSCE POWSTANIA:

Augsburg (Niemcy)

MIEJSCE POZYSKANIA:

Szczecin

MATERIAŁ:

papier

TECHNIKA:

akwaforta i miedzioryt, akwarela (podkolorowana akwarelami)

DZIAŁ:

Sztuki Marynistycznej

LOKALIZACJA:

magazyn

OPIS:

Kępa Mieszczańska (niem. Bürgerweder) jest największą wyspą śródmiejską Wrocławia, otoczoną przez dwa ramiona Odry – Odrę Północną oraz Południową. Pierwotnie nie nadawała się do zasiedlenia, ponieważ była często zalewana przez powódzie, dlatego przez lata wykorzystywano ją na pastwiska i pola uprawne. Od XIII w. zaczęła pełnić funkcje gospodarcze – na wschodnim krańcu wybudowano młyny i urządzenia przemysłowe napędzane wodami płynącej rzeki. Z biegiem lat wyspa odgrywała jednak coraz większą rolę gospodarczą i militarną, została też zasiedlona. Pierwsi mieszkańcy pojawili się na Kępie około 1482 r. – rybacy i flisacy w większości polskiego pochodzenia, którzy przenieśli się tutaj ze starego osiedla Na Bytyniu, położonego na lewym brzegu rzeki w pobliżu dzisiejszej ulicy Rybackiej. Port na wrocławskiej Kępie Mieszczańskiej został założony w XVI wieku – prawdopodobnie w 1556 roku, choć niektórzy uważają, że wspomniana data oznacza jedynie pojawienie się w tym miejscu pierwszego statku towarowego. Prawdziwy rozwój transportu rzeczynego we Wrocławiu nastąpił jednak dopiero w I poł. XVII wieku, w okresie Wojny Trzydziestoletniej (1618–1648), kiedy doświadczano braku koni. Wykorzystanie transportu wodnego wzmoгло się jeszcze bardziej po uruchomieniu w 1668 r. kanału Friedricha Wilhelma łączącego Odrę i Sprewę, który umożliwił komunikację rzeczyną między Wrocławiem i Hamburgiem. Wzmocniony ruch spowodował dalszą rozbudowę portu na Kępie Mieszczańskiej – w 1681 wzniesiono przy przystani pierwszy duży żuraw portowy, wymieniony ok. 1750 r. na nowy, natomiast na początku XVIII w. (ok. 1707) powstał Packhof, czyli portowy magazyn towarów, transportowanych drogą wodną ze Szczecina do Wrocławia. Budowa Packhofu była możliwa dzięki przeprowadzonej niemal sto lat wcześniej regulacji Odry, podwyższeniu kanału żeglugowego oraz postawieniu w 1681 r. wspomnianego już dźwigu. Do nabrzeża portowego przybijały statki z artykułami, które rozładowywano i składowano w widocznych na grafice magazynach, pobierając podatek akcyzowy. Wykonana po 1760 r. grafika ukazuje port miejski oraz magazyn towarów Packhof, położone na południowym nabrzeżu Kępy Mieszczańskiej, z przeciwległego, czyli lewego brzegu Odry. Na pierwszym planie widać rzekę, z dwoma jednomasztowymi łodziami żaglowymi, w jednej z nich siedzi trójka ludzi, obok zaś leżą płótna. Co ciekawe, mężczyzna na rufie trzyma w prawej uniesionej dłoni igłę i przedstawiony jest w trakcie szycia – prawdopodobnie naprawia zepsuty żagiel, o czym świadczyć może również brak żagli na maszcie oraz kotwica rzucona do wody (przy dziobie zwisający sznur). W porcie, przy nabrzeżu stoją zacumowane żaglowe stateczki towarowe, w trzech są jeszcze beczki, trzy pozostałe zostały już opróżnione. Czworoboczny plac portowy otoczony jest z trzech stron przez podłużne, szachulcowe budynki magazynów Packhofu. Przy brzegu znajdują się dwa żurawie portowe – jeden duży o stożkowatym kształcie ukazany jest w trakcie trwającego właśnie przeładunku beczek, na prawo drugi, znacznie mniejszy, ma kształt prostopadłościanu nakrytego czterospadowym daszkiem. Niemal wszędzie, tzn. w łodziach, na placu portowym oraz przy magazynach widać drobne postaci robotników zajętych rozładunkiem i przewożeniem beczek, a także pojedyncze sylwetki przechodniów. Na lewo od portu i składów są parcele ogrodowe, przeważnie warzywne, skupione głównie na południowym brzegu wyspy, który wówczas nie był jeszcze mocno zabudowany. W oddali, ponad uniesioną i wyraźnie zaznaczoną linią horyzontu mającą zarysy wzgórz. Ponad kompozycją znajduje się tytuł w języku francuskim w lustrzanym odbiciu (odwrócony), ponieważ jest to tzw. grafika optyczna, przeznaczona do oglądania w szalenie modnych w XVIII i XIX w. urządzeniach optycznych zwanych zograskop lub Guckkasten (z niemieckiego „skrzynka do oglądania”), czyli w drewnianych pudłach zawierających wmontowaną, obustronnie wypukłą soczewkę oraz odchylone pod kątem 45° lustro, dzięki którym płaskie widoki umieszczane u podstawy aparatu oglądane były w powiększeniu, zyskiwały wrażenie trójwymiarowości i głębi przestrzennej. Cechą charakterystyczną rycin optycznych jest m.in. ów napis tytułowy w lustrzanym odbiciu (najczęściej francuskojęzyczny), który w trakcie oglądania w zograskopie widoczny był prawidłowo. Optyczne grafiki przedstawiały najczęściej rozmaite widoki – po zjrzeniu do skrzynki przez okrągłą dziurkę w przedniej ścianie można było podziwiać sławne miasta, egzotyczne krajobrazy, trzęsienia ziemi, powódzie i pożary czy bitwy na lądzie i morzu. Nierzadko zdarzały się również sceny historyczne, biblijne i mitologiczne, ilustracje z baśni i spektakli teatralnych, a także doniosłe wydarzenia, np. lot balonem lub ścieżkę Marii Antoniny. Nic dziwnego, że w czasach, gdy nie znano jeszcze telewizora, a podróżowanie po świecie było trudne i dla większości warstw społecznych niedostępne, urządzenia optyczne stanowiły niezwykle popularną formę edukacji i rozrywki. Początkowo mogli sobie na nią pozwolić jedynie arystokraci, szybko jednak skrzynki Guckkasten przeniknęły do tzw. „kultury masowej” – stały się nieodłącznym elementem jarmarków, obnosili je również domokrażcy, którzy chodzili od miasta do miasta, pukali do drzwi i za kilka groszy oferowali „podróż do odległych zakątków świata” lub „iluzjonistyczny spektakl pełen historycznych i biblijnych obrazów”. W XVIII w., mimo ogromnej popularności tej formy rozrywki, jedynie w czterech miastach europejskich tworzone grafiki optyczne: w Londynie, Paryżu, Augsburgu oraz włoskim Bassano (w XIX w. dołączył m.in. Berlin). Pierwsze widoki optyczne powstały w Londynie ok. 1717 r., ponad dwie dekady później rozpoczęto je wytwarzać również w Paryżu. Z czasem jednak to Augsburg stał się głównym centrum europejskiej „produkcji” i rozprowadzania odbitek optycznych (Guckkastenblätter) – w mieście tym pięć różnych wydawnictw specjalizowało się w ich wytwarzaniu. Omawiana grafika pochodzi z oficyny znanego wydawcy augsburskiego Georga Balthasara Probst, wiodącego „producenta” widoków optycznych (konkurować z nim mogło jedynie wydawnictwo „Die Kaiserlich Franziskische Akademie”), który opublikował ok. 410 tego rodzaju rycin. Co ciekawe, wśród nich znalazło się aż 16 widoków optycznych Wrocławia, co jest ilością niespotykaną w porównaniu do innych miast polskich i europejskich. Pewnym wyjaśnieniem może być fakt, że wszystkie wrocławskie wedy zostały wykonane na podstawie rysunków Friedricha Bernharda Wernera, znanego śląskiego rysownika, który po okresie młodzieńczych wędrówek po Europie w latach 20. i 30. XVIII w. oraz dostarczaniu w owym czasie szkiców europejskich widoków dla rozmaitych augsburskich wydawców (m.in. dla Johanna Balthasara Probst – ojca Georga), na starość osiadł i tworzył we Wrocławiu, tam też w 3 ćwierci XVIII w. sporządził specjalnie na potrzeby Georga B. Probst serię szesnastu rysunków swego miasta. Nie jest natomiast ustalony grafik, który w oparciu o szkic Wernera przygotował rycinę „Wrocław. Kępa Mieszczańska – port i magazyn towarów”. Z wydawnictwem Probst współpracowało ośmiu grafików przy tworzeniu widoków optycznych, ich sygnatury widnieją na wielu rycinach. Niektórzy niemieccy badacze przypuszczają, że grafiki bez sygnatury rytownika mogły zostać wykonane przez samego Georga B. Probst, który był nie tylko przedsiębiorczym wydawcą, ale również uzdolnionym akwaforcistą i miedziorytnikiem. Sprawa autorstwa pozostaje jednak sporna. Podobnie jest w przypadku datowania, choć najczęściej przyjmuje się, że grafika powstała po 1760 r. Pod kompozycją znajdują się podpisy w czterech językach (z lewej strony po francusku i łacinie, z prawej po włosku i niemiecku), co było charakterystyczne dla widoków optycznych pochodzących z omawianego wydawnictwa. W zbiorach Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku znajduje się jeszcze jedna grafika optyczna z serii 16 widoków Wrocławia według rysunków Wernera wydanych przez G. B. Probst – patrz: NMM/SM/3969 „Wrocław. Ostrów Tumski”. [Zuzanna Mikołajek-Kiełb]

NARODOWE
 MUZEUM
 MORSKIE
 w Gdańsku

WIRTUALNE
 MUZEUM
 MORSKIE

Copyright © 2016 Narodowe Muzeum Morskie w Gdańsku. Niektóre prawa zastrzeżone

Projekt Centrum Konserwacji Wraków Statków wraz z Magazynem Studyjnym w Tczewie – budowa infrastruktury kultury Narodowego Muzeum Morskiego w Gdańsku.

WSPARCIE UDZIELONE Z FUNDUSZY NORWESKICH I FUNDUSZY EOG, POCHODZĄCYCH Z ISLANDII, LIECHTENSTEINU I NORWEGII, ORAZ ŚRODKÓW KRAJOWYCH. [POLITYKA PRYWATNOŚCI](#)